

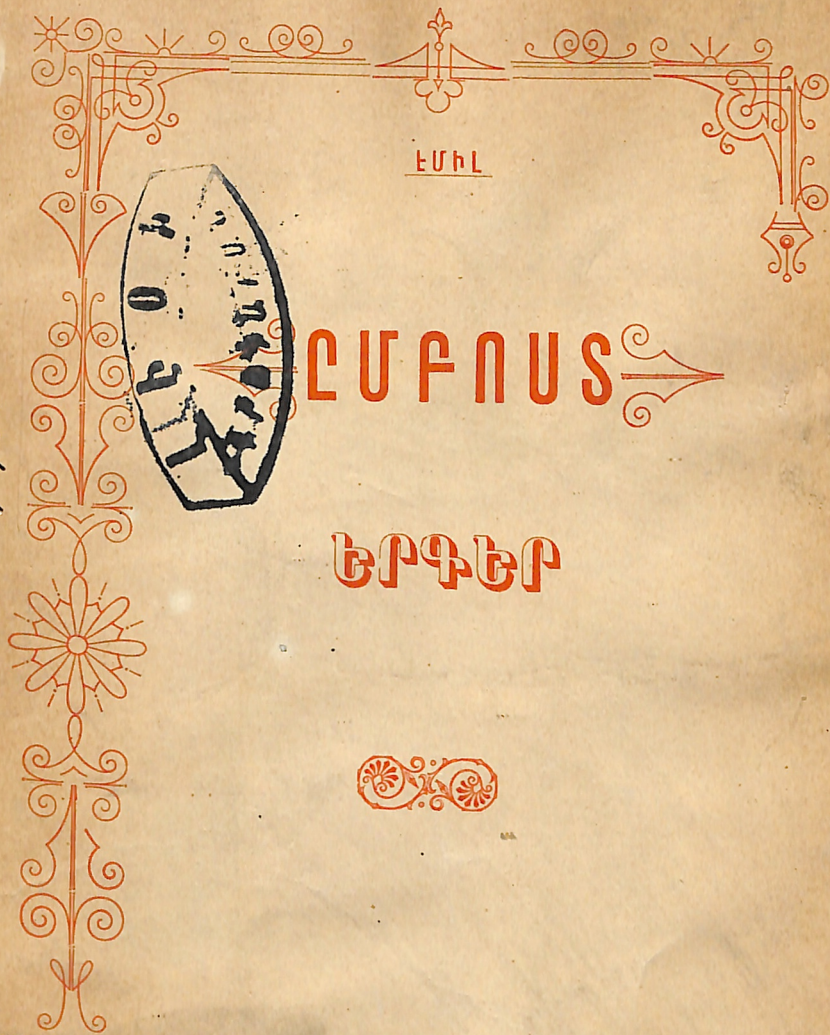
L6n
✓ 599

1999

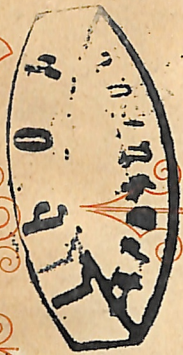

ՀԱՅԿԱՆ

1913.

ԷՄԻԼ

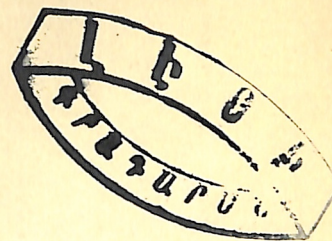
ԸՄԲՈՍ

ԵՐԳԵՐ

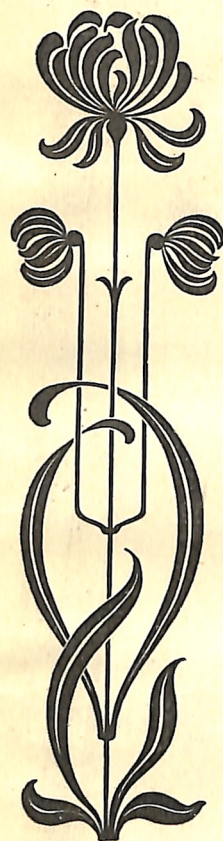

ԼԵՆ
599

ԹԻՖԼԻՍ
ԵԼԵՔՏՐԱԶԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆԻ, ՊՕԼԻՑ. 7.
1907 (36)

ԷՄԻԼ

ԸՄԲՈՍՏ ԵՐԳԵՐ

1913.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Զ

ԵԼԵԲՏՐԱՅԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՑ ՊՈԼԻՑԵՍՎԻ, 7
1907

(36)

2թ. 600

4 599-60

ՀԱՐՈՍ ՆՐԳԵՐ

Այս գրքովկի մէջ զետեղած բանաստեղծութիւնների
մեծագոյն մասը տպագրւած են Թիֆլիսում լոյս տեսնող
„Կեանք“ և „Չայն“ շաբաթականների մէջ, իսկ մի մասը
տպագրւում է առաջին անգամ:

ԷՄԻԼ

Ես ձեզ եմ երգում, սուրբ մարտիրոսներ,
 Որ խուշ գիշերին լուսաշահն առած,
 Սլացաք հանդէպ ծագող նոր ալգին.
 Եւ ընկաք հպարտ թեւ թեւի առած,
 Ժպիտն երեսին, յոյսերով վառւած:
 Ձեր յաւերժ լռած սուրբ շիրիմներին
 Պատիւ մեծարանք, որ կոյր ամբոխին
 Ուսուցիք ատել՝ բռնութիւն, կապանք
 Եւ ամբողջ թափով սիրել աղատ կեանք:
 Ձեր չիշատակին միշտ յաւերժ յարգանք,
 Որ ձեզ ուսուցիք սեղմւած շարքերով
 Ըմբոստ, համարձակ յառաջ արշաւել
 Եւ աղատութեան նորածին կուռքին
 Դեռաբոյս կեանքեր անահ զոհ բերել:
 Ես ձեզ եմ երգում, սուրբ մարտիրոսներ,
 Որ մութ գիշերին լուսաշահն առած,
 Հանդէպ վաղեցիք ծագող նոր ալգին
 Եւ ընկաք հպարտ, մեզ տալով աւանդ
 Նա՛հ կապրի միայն, ով զոհ կտայ շատ:

ԱՆՏԱՌԻ ԿՈՉԸ

Հողմը սաստկացաւ, շտապիր, ընկեր,
 Մօտ է փոթորիկ, գնանք դէպ առաջ:
 Եւ անսիրտ երկինք մռնչեց, զոռաց,
 Հրեղէն շանթեր ամեն կողմ տեղաց:
 Եւ սև ամպերից տարափ սկսեց,
 Մի անսիրտ տարափ, կարմիր-ծով տարափ:
 Հողմի, շանթերի անեղ որոտից
 Վիրաւոր երկիրն հառաչեց, տնքաց:
 Հնչեց աշխարանք, սև սուգ ու շիւան,
 Ամեն տեղ տիրեց արհաւիրք մահւան:
 Արիւն արցունքով կեանքը խեղտեց,
 Աշխատաւորի լռեց ըմբոստ երգ:
 Ահեղ փոթորկի մահացու թափից
 Ճչաց անտառը ցաւոտ հառաչով:
 Հզօր ծառերը զայրոյթով լցւած,
 Զարդւած հղներով ընկան դէպի ցած:
 Որբ տերեւները քամու բերանին
 Թռան, սլացան ծալրերն աշխարհին:
 Գոռող փոթորկի զանգատն են անում,
 Ծլող սերնդին վրէժի է կանչում:
 Նորածիլ անտառն լսեց ու ցնցեց,
 Յաղթական ծաղնով կռւի կոչ արեց—

Ամեն ծալրերից եկէ՛ք միանանք,
 Գնանք դէպ յառաջ խիտ-խիտ շարքերով:
 Մենք թարմ ենք, հկուն, կռւից չենք սարսի.
 Մենք շեշտ բողոք ենք մեր բնկածների:
 Գոչենք փոթորկին—էլ դու չես՝ յաղթի
 Գուցէ մեզ թեքես, բայց չես խորտակի:

Յ Ա Ռ Ա Ջ

Նադսոն

Գնահ դէպ առաջ, տանջանք մոռացի՛ր,
 Փոթորկի հանդէպ դու մի՛ քնկնւիր:
 Կռւի՛ր ծաղելիք նոր լոյսի համար,
 Որ փայլ արծակեց զիշերուն խաւար:
 Աշխատի՛ր քանի զօրեղ են կռներ,
 Եւ մի՛ կորցրու ոսկեփառ յոյսեր:
 Յանուն զիտութեան և փառ լոյսի դու
 Պարզի՛ր քո ազնիւ կերոն լուսատու:
 Եւ թո՛ղ քեզ պատժեն, ցոյց տալով զդ.անք,
 Թո՛ղ թափէ վրադ անմիտ անարգանք
 Կատղած ամբոխի կանխահաս վնիւ.
 Գնահ քո շաւղով, դու մի՛ վհատիր:
 Ծանրատար կեանքի ամեն փոթորկին
 Մատաղհաս կուրծքդ փտահ դու դէ՛մ դի՛ր
 Զարթեցրո՛ւ խորը մթնում քնածին,
 Օգնութեան ձեռք առ՛ւր անոյժ ընկածին.
 Եւ բարձր խօսքը վեհ ճշմարտութեան,
 Ինչպէս կենդան լոյս, ծաղի՛ր ամբոխին:

Ա Մ Բ Ո Խ Ի Ն

Մահապարտներն անթիւ խաչերից,
 Բռնութեան գործիք—կախադաններից
 Եւ բանտի մաշող տանջարաններից
 Նզովում են ձեզ, անէ՛ծք են ժայթքում—
 Նղովք ու անէ՛ծք. թուլամորթներին,
 Անհող ու փարթամ կեանքի ճորտերին:
 Ամօթ, նախատի՛նք կասկածոսներին,
 Որ շուտ ուրացան քաջ կռուներին:
 Մեզ առաջ նետողն՝ ձեր լուռ տանջանքն էր,
 Մեզ աշխարհ ծնողն՝ ձեր անդօր բողոք.
 Մենք թարգման դարձանք ձեր վառ բղձերին—
 Իրագործողներ երազ յոյսերի:
 Եւ դուք օրհնեցիք մեր ծանր ուղին,
 Խոստացաք թե տալ մեր ըմբոստ խաղին.
 Ձեր սէրը եղաւ մեզ վեհ քաջալեր,
 Ձեր սուած խոստում—մարտի հրաւեր:
 Սակայն երբ յանկարծ նոր ծաղող ալգին
 Արագ յաջորդեց չարադոյժ խաւար,
 Երբ կարմիր արեւ մտաւ ամպի տակ,
 Նորից ծաղելու աւելի պայծառ,
 Դուք վհատ սրտով չեա նահանջեցիք
 Եւ որպէս խխունջ մահից ահաբեկ

Խեցիների մէջ լուռ կժկւեցիք:
 Եւ այժմ ահա քո թարմ ոյժերը
 Ճօճւում են անարդէ կախաղաններում,
 Սիրովդ վառւած ուղմիկները
 Փչել են շունչը բարրիկաղներում,
 Ընտիր ոյժիդ մարտիկ շարքերը
 Գամւած են սիւնին նշաւակութեան,
 Նրանց նահատակ սուրբ նշխարները
 Դեռ ենթարկւում են պիղծ անպատուութեան:
 Ամօթ, նախատինք յուսահատներին,
 Մահ ու կախաղան դաւաճաններին,
 Որ չչանացին բորբոքւած պահել
 Վառ լուսաշահը վեհ ազատութեան:

ԿՈՒՈՂՆԵՐԻՑ — ԶՈՋԻԱԾՆԵՐԻՆ

Մենք գալիս ենք ձեր կարմիր հեաքերով,
 Ձեր թափած արեան այլ-վարդ շաւիղով:
 Դուք մեռաք խիղախ, ծիծաղկոտ, հպարտ,
 Գերեզման մտաք անկախ ու աղատ:
 Իսկ մենք դեռ սարուկ, շղթայւած գերի,
 Վարւում ենք աքսոր-խորքերն Սիբիրի:
 Մեր թարմ շարքերը իրանց գերեզման
 Գտնում են խորքում խոնաւ բանաերի:
 Դեռ տիրող օրէնք — սուրն է ու մարակ,
 Դեռ մեզ լափում է բռնութեան կրակ:
 Մեծ ոճրագործը լիտի, անամօթ
 Դեռ յօշոտում է իր դոհն արիւնոտ:
 Ել բաւ է արդէն՝ ձեր զայրոյթն անշէշ
 Ահեղ չափերով բռնկւեց մեր մէջ:
 Մենք գալիս ենք ձեր սուրբ շաւիղներով,
 Ձեր թերի ըղձերն փութով կատարել —,
 Բռնութեան կապանք խորտակել, փշրել
 Եւ տանջւած երկրին նոր կեանք պարգեւել:
 Այս է մեր վեհ — յառաջ անձնւէր,
 Կրկին վերադարձ չունի մեր ուղին,
 Մեզ արդելւում են — ձեր սուրբ շիրիմներ:

✓ ՍԹԱՓԻԱԾ ԲԱՆԻՈՐԸ

Հսկայ տիտանը զարթել է քնից,
 Շարժւում է առաջ որպէս մի տռիւծ:
 Բանտ ու կախաղան, մտրակի հարւած
 Արդէն անոյժ են, ու մեծ բռնաւոր,
 Կանգնեցնել այդ վեհ յաղթական զնաոյց,
 Քնով թարմացած, նա ոյժ ստացած,
 Ըմբոստ, յանդուգն առաջ է նետւում:
 Գալիս է շանթել իր դահիճներին,
 Պատուել սև դիմակ ոճրագործների
 Եւ որպէս վրէժ տւած զոհերի—
 Զարդել, տրորել նենդ բռնաւորին:
 Դէհ յետ նահանջէք, բանւորն է զալիս:
 Ճանապարհ տւէք, զրկւածն է զալիս:
 Այժմ նրանն է ոյժ և իրաւունք,
 Դէհ ծունկ չոքեցէք հսկան է զալիս:

✓ ԲԱՆԻՈՐԻ ԵՐԳԵՐԻՑ

Երբ դառան նման մենք խոնարհ էինք,
 Մեզ խուզում էին մեր բռնաւորներ:
 Երբ ոյժ ձեռք բերինք, տռիւծներ դարձանք,
 Մեր դէմ հանեցին զաղան հրէշներ
 Փամփուշտ, կախաղան, արճեճ մտրակ
 Պաշտպան հանեցին զահի բռնութեան.
 Հոսող արիւնի ծով-տարափի տակ
 Խեղտել ուղեցին թափն աղատութեան:
 Մենք չենք սարսափում մտրակից, սրից,
 Մենք չենք դադարի կռիւ մղելուց.
 Եւ մահւան հանդէպ անահ կգոչենք—
 Կորչի՛ բռնութիւն, կեցցէ՛ յաղթութիւն:

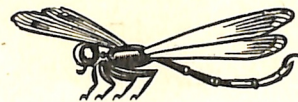
✓ ՄՇԱԿՆ ԱՐԺԱՆԻ Է ՎԱՐՁԻ

Թշառ, հալածւած, մոռացւած ընկեր-
 Կիսամեռ ընկած անբախտ հայ բանւոր.
 Լսում ես ձայներ զործարաններում.
 Լսում ես նոյն ձայն շէն ու զիւղերում:
 Սև հարիւրեակն է արդեօք շարդ կաղնում.
 Թէ անդուլթ կօղալ զիւղերդ այրում:
 Գուցէ բանւորի նամբին նայելով,
 Սովատանջ կանայք մեռնում են լալով:
 Ուշ դիր, լնւ լսիր, ծանօթ են ձայներ.
 Քեզ նման վատոյժ վախճող ընկերներ
 Զարթել են քնից, այնտեղ են վաղում,
 Կաղնում են խմբեր, տիրում է շարժում:
 Տապարի ձայնը աշխարհ է առել,
 Կուլանի հարւած իրար խառնել:
 Խորտակւած սալիւք անիւն են շինում,
 Զաղշախւած մարմնիդ կեանք տալ են ուղում:
 Էլ քնչ ես նիրհում. շուտ ոտքի ելիր,
 չգօր կռներիդ կուռ շղթան փշրիր,
 Այդ բեկորներից կռած դուր, ուրազ,
 Զեռդ ա՛ռ շուտով, հասիր տեղ արագ:
 Գուցէ ուժերդ այնտեղ սպառես,
 Գուցէ շինելիս հողիդ էլ փէս,
 Սակայն նրա մէջ ձագերդ, ընտանիդ
 Արիւն, կրակից ընդմիշտ կազատես:

ԼՈՒԾԻՈՂ ԴԻԱԿԻՆ

Քաջ գիտացիր, լուծւող զիակ,
 Զէնք նահանջի յէտ: Երբէք:
 Արնով զնած ամեն մեր քալ
 Մահով միայն յէտ կտանք:
 Քո կախաղան—մեր մարդարան,
 Քո բանտերը—մեր վարժարան.
 Քո դատարան—մեր ամբիոն,
 Քո Սիբիրը—մեր սուրբ Սիօն:
 Մենք վախ չունենք սարսափներից,
 Ահր կորաւ մեր սրտից—
 Ազատ մեռնել կուի դաշտում—
 Այս է միակ մեր ծգտում:
 Այս ենք երգում, այս ենք զոչում
 Մեռնողներս անլքում:
 Քաջ գիտացիր, լուծւող զիակ,
 Որքան թափես դետեր արեան,
 Որքան զոհերն մեր բազմանան,
 Այնքան արագ դու փորում ես
 Քո սեպհական դերեղման:

✓ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ՁԵՆ ՄԵՌՆՈՒՄ

Հրճեցէ՛ք, խղճուկ, վարժկան դահլիճներ,
Սփռելով ձեր շուրջ անվերջ դիակներ,
Եւ դո՛ւ, թաղակիր արիւնոտ վամպիր,
Օրը հարիւրով դիակներ լափիր.
Բայց նրանց հետքեր խալաւ չեն կորչում
Եւ հերոսները երբէք չեն մեռնում
Սմէն մի կաթիլ թափած արիւնի
Ծնունդ է տալիս ի նոր կորիւնի.
Արիւնը՝ որպէս հզօր բալասան,
Որպէս նոր կեանքի հեղուկ սրբազան,
Կուռ շարքերին ողի է շնչում,
Եւ հերոսները երբէք չեն մեռնում:
Եւ ուր արիւնը հոսում է առատ,
Այնպէս նոր դորժ կայ—կոխ անվատ:
Ընկնողին յաջորդ՝ կանգնում են նորեր,
Մինչև փշրւեն քո կուռ շղթաներ:
Ուրեմն հոսէ թող արիւն առատ,
Մինչև կծաղէ նոր օրը աղատ:
Ըմբոստ մարտիկներն արնից չեն սարսում,
Վեհ հերոսները երբէք չեն մեռնում:

Ծ Ո Վ Ի Վ Ր Ա

Լուսնեակ զով դիշէր: Ծփում էր նաւակ
Հեղեկ ու խաղաղ ծովում անյատակ:
Մենք ելլում էինք պաշտելի տաղեր,
Մեզ լսում էին լուսին ու աստղեր:
Բայց անա՛ յանկարծ մեր ուրախ երգին
Խուլ խուլ մռունչներ արձագանք տւին...
Այն ծովն էր հեռւում սկսում իր խաղ.
Մենք չսարսեցինք, երգեցինք անահ,
Եւ մենք զգացինք, ինչպէս մի առիւծ,
Մեղձ նիրհող ծովը կատաղեց քամուց.
Խառնեցան տարերք, փրփրեցին ալիք
Ու մեր թույլ նաւակ արին խաղալիք:
Այդպէս էլ անա՛ և մեր կեանքի մէջ
Սև փոթորիկներ խռնում են անվերջ.
Երգենք միշտ անահ երգեր յաղթական,
Անվատ կուենք, քանի ոյժեր կան:

Բ—Ա—ին

Լերան ծերպից ջուր էր վազուծ՝
 Քաղցր, վեհա անապակի.
 Ժայռոտ լանջից ցած էր հոսում,
 Փրփրալով ու արագ:
 Նա թռչում էր անվերջ առաջ,
 Հանգիստ, դադար չէր փնտռում,
 Նա կայտառ էր, հանում կարկաչ,
 Նրա երգը չէր լռում.
 Եւ նա այսպէս մինչև ներքև
 Ըմբոստ հասաւ ու երգեց,
 Մութ ձորերում, լուռ դաշտերում:
 Տիրող անդորր խանդարից:

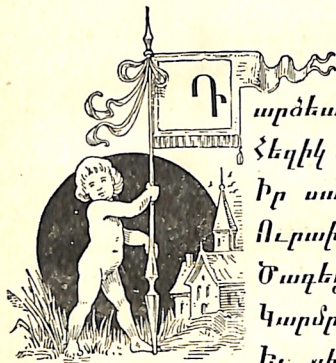
Այսպէս և դ՛ու, ժիր պատանի՛,
 Եղի՛ր մաքուր, անարատ.
 Անմեղ կրծքումդ թող խոխոջի
 Կեանքի աղբիւր յորդառատ:
 Միշտ պաղի՛ր դէպի առաջ,
 Աղբիւրը քեզ օրինակ.
 Քեզ չճնշէ լաց ու հառաչ.
 Երգի՛ր վստահ, համարձակ:
 Եւ քո երգի արծաղանքից
 Սարեր, ձորեր թո՛ղ թնդան
 Եւ մահացնող խոր թմրանքից
 Սարուկ դոհերն արթնանան:

Դու բուն ես դրել ժայռի կատարին,
 Աղատ մեծացնում քո քաջ ճտերին:
 Փախէ՛ ես մարդոց անգութ կապտնքից,
 Արծակ ապրում ես հեռու տանջանքից:
 Թեւեւերիդ մեծ ոյժ հողմերն են բաշխել,
 Աչերդ՝ հաւրը կայծակից խլել,
 Ահեղ մազիլքդ, մանգաղ կառուցդ
 Սուր՝ սուր քարերն են սնխնայ սրել:
 Հպարտ նայում ես լերան բարձունքից,
 Գիտես—վախ չկայ հեռու ներքեւից—
 Հրճում ես, ճախրում, դիտես—ազատ ես.
 Եւ մարդոց նման սարուկ, կապած չես:
 Եւ այդպէս դու, որ թանգ ես զին դնում
 Աղատ կեանքը ու այդպէս հրճում,
 Ինչո՞ւ քեզանից անդօր թռչնակի
 Սուր մազիլներովդ առնում ես հողին:
 Նա ի՞նչ մեղ ունի, որ թոյլ է ծնել.
 Եթերում քեզ պէս ազատ չէ սնւել.
 Մի՞թէ իրաւունք չունի թռչնակը
 Քեզ պէս խնամել սիրուն ծաղիկը:
 Գիտեմ, մեղ կասես—ապրել եմ ուղում,
 Ճաերս քաղցից վերեն են նեղում,
 Եթէ մազիլներս արնով չլանամ,
 Ո՞րտեղից տաշար դանել կարենամ:
 Ահա՛ քեզ ճարակ ցոյց տանք համարձակ.

Սլացիր, հասի՛ր դու նրան արագ,
 Այնտեղ տիրում է մի չար բռնաւոր,
 Ձարիք չթողեց, արեց բիւրաւոր.
 Իր որդիներին արեան մէջ խեղդեց,
 Ընտիր ոյժերին կոխադան հանեց,
 Երկիրը դարձրեց հսկայ դամբարան,
 Ուր միայն զոյժեր լսուծ են մահւան:
 Նա է քո պաշար: Թողի տեղ արծիւ,
 Բռնակալ ոյժի գէժ լարի՛ր կռիւ:
 Խորի՛ր մաղիւներդ անարդի կուրծքը,
 Կեռ կտուցովդ դուրս հանի՛ր թորը:
 Լւա՛ն հանկերդ այդ օձի արնով,
 Յօշոտի՛ր նրան մաս մաս դու շուտով:
 Փրկի՛ր նրանից տանջանքի աշխարհ.
 Փշրի՛ր դու նրա սւինն ու տապար:
 Դէ՛հ, ռազմի թռչնուն, սլացի՛ր շուտով,
 Մենք քեզ օգնութեան կհասնենք փութով:
 Թե՛ւ թիկունք կտանք քեզ տհեղ կռիւն,
 Ձենք թողնի մենակ մեր հուժկու արծւին:
 Բայց եթէ այս ուխտ թողնենք անկտաար,
 Փախուստ տանք կռիւից՝ որպէս մի վառթաղ,
 Պատուի՛ր մեր կուրծք ամենից առաջ.
 Մեր սիրտ ու թորքեր լինի քեզ պաշար:
 Լաւ է, կացիդ տակ արիւնքամ ընկնենք,
 Քան ուխտ դրժողի անուն վտատակենք:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԳԱՐՈՒՆ

արձեալ նոր դարուն: Դարձեալ երկիր
 չեղիկ դարթում է ձմրան խոր քնից:
 Իր սառցոց-շղթան փշրել է ջուրը,
 Ուրախ քրքիչով իջնում է սրից:
 Ծագեց արշաօյս: Նրա վառ ժպտից
 Կարծրեց վարդը, կանաչեց արօտ.
 Եւ սիրարորոք սոխակը թփից

Աւետում է նոր կեանքի առաւօտ:

Բայց դեռ քնում է իմ սիրուն աշխարհ,
 Խոր մահւան քնով առնում է դադար.
 Կեանքի նշույներ, դարուն փրկարար,
 Դեռ չեն երևում, տիրում է խաւար:
 Սառնամանիքը դաժան հիւսիսի
 Դեռ կաշկանդում է հայրենի աշխարհ.
 Դեռ նա հմլում է անուշ մայիսի
 Նորածիլ բոյսեր, կանաչը դալար:

* * *

Լսում եմ վերջին հետքն երկրի:
 Արիւնոտ, տանջւած հաղիւ է շնչում:
 Թարմ շիրիմների սրբազան շարքերն
 Նրա յօշոտւած սեւ կուրծքն են ննշում:
 Եւ որպէս հսկայ մի դերեղմանոց
 Նոր կեանքը թաղւած՝ բռնաւոր ոյժից,
 Ծանր անքում է արծանների տակ,
 Զսպելով առ ժամ կռիւն բացարձակ:
 Եւ արիւն ծարաւ, վարձւած դահիճներ,
 Կատաղի տենչով, որպէս դամբաւներ,
 Արթուն հսկում են այդ շիրիմներին,
 Որ թաղւած կեանքերն յարութիւն չառնեն:
 Ո՛հ ի՛նչ զուր պատրանք, կեղծ խաբէութիւն,
 Դահիճների մէջ փնտուել փրկութիւն:
 Մօտ է օրը, երբ այդ շիրիմներում
 Զսպւած նոր ոյժեր մի ակնթարթում,
 Որպէս հրաբուլիս, հուր, բոց կժայթքեն.
 Կփշրեն կապանք, քար ու մահարժան,
 Քարուքանդ կանեն այդ մեծ դամբարան.
 Եւ աւերանքի ժէռ կոյտերի տակ
 Գարշ դահիճների կթաղեն դիակ,
 Ազատ տօնելով տարած յաղթանակ:

Ա Ս Տ Ի Ա Ծ

(Եւդ. Էկկ)

Աստուծոյ սուրբ տաճարում
 Մեզ ասացին—Նա յարեաւ:
 Եւ մենք կանգնած անմուռնչ,
 Հրաշք էինք սպասում:
 Եւ թւում էր՝ լիք տաճարն
 Կանգ է առել, չէ շնչում—
 Նա այստեղ է, կր լսի,
 Նա մեզ շուտով կերևի:
 Կբարձրանայ սանդխտով,
 Հետք անթիւ հրեշտակներ,
 Սաւերի պէս կկորչեն
 Բանախ դաժան կապանքներ,
 Ազատութիւն կփչէ՝
 Որպէս դարուն տենչալի,
 Եւ մեզ կարծիր կներկէ
 Այդ ալիքով ցանկալի:
 Ազատութեան տենչերով
 Մենք բոլորս համակւած,
 Սպասեցինք անհամբեր
 Մինչև խորը կէս զիշեր:
 Շատ էինք մենք, Բաղձաթիւ:
 Եւ մեր ամբոխ խռնւած,
 Իր յարուցեալ Աստծուն,

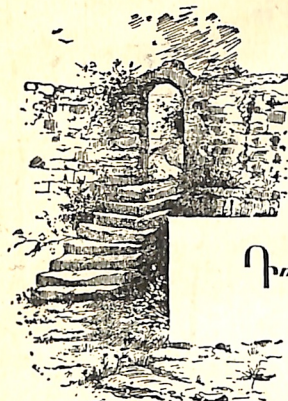
Սպասում էր վշտացած:
 Մենք խիստ էինք ծանծրացել
 Մուսկ, դաժան բանտումը,
 Մեր շարքերը վխտացին
 Գորշին սալով մթնումը:
 Սահման էին վարկեաններ.
 Կանդեն էինք և լուռ
 Ու հրաշքի սպասում:
 Բայց յարութիւն առնողը
 Աւանդ դեռ չէր յայտնւում:
 Մի խուլ տրտունջ սլացաւ
 Մեր գորշագոյն շարքերում:
 Սարսափ ախրեց ամենիս,
 Լսեց մի խուլ հառաչանք.
 Ինչոր մէկը խիստ յոգնած—
 «Ո՞ւր է Ասաւած», հարց աւեց:
 Բուրվառների զօղանջին
 Մեր սարսափն էր մեծացնում,
 Փայլում էին մոմերը
 Մեր դողդոջիւն ծեռներում:
 «Բայց ո՞ւր է նա»․ անսփոփ
 Թախծում էինք, մտածում:
 Եւ բանաւից մութ աչդ խոհեր
 Մեզ այս էին շշնշում—
 «Էլ հրաշքի միք սպասիլ...
 Ձեզ խաբել են քրմերը,
 Նա յարութիւն չի առել»:

Եւ այնուհետ մեզ նորից
 Դէպի բանար վարեցին:
 Եւ մենք աղօա յոյսերով
 Պատուհանին մօտեցանք:
 Երկամր, երկամր այնտեղից
 Նայում էինք վրդովւած:
 Այնտեղ մութն էր ու մուսկ,
 Այնտեղ չկար էլ Ասաւած:

ԱՇՆԱՆ ՕՐԵՐԻՆ

Երկինքը դունատ: Արևն ամաչկոտ:
 Լոյսի վառ շողերն—նւաղ ու վախկոտ:
 Գիշերներ երկար, սևոտ ու խաւար,
 Բերում են թախիժ, տանջանք անհամար:
 Մահաշունչ քամին—սառը, դժնդակ:
 Բնութիւն—լացկոտ, անշուք, որբ, մենակ:
 Երկիրն—սգաւոր, վշտերի հովիտ,
 Մարդկանց դէմքերին սառել է ժպիտ.
 Եւ օրը—թղպոտ, դժգոյն ու ճնշող,
 Անցնում է դանդաղ, սրտեր քայքայող.
 Օդը—ծանր: Թոյն: Զուրկ թարմութիւնից,
 Խեղդւում են մարդիկ նրա դարշ հոտից:
 Դէհ, ո՛ւր ես, դարնան ահեղ փոթորիկ,
 Պայթեցրու որոտ, շանթաւատ կաճակ,
 Անձրևի տարափ թափիր յորդարատ.
 Ողողի՛ր, շանթի՛ր կեանքը ցաւադար:
 Օգի նոր հոսանք տո՛ւր մեզի առատ,
 Թարմացած կրճքով շունչ առնենք սոգատ,
 Կաղդուրենք ոյժեր, նոր կռիւ մղենք,
 Ծանթիդ պէս ըմբոստ ցնցենք ու շանթենք:

ԱՐԹՆԱՅԱԾ ԿԵԱՆՔԸ ✓

Դու ցանկանո՞ւմ ես, որ լամ,
 արտասււեմ.
 Գահոյքիդ առաջ մո՞ւրամ,
 աղերսեմ.

Դու կամենո՞ւմ ես—որպէս թոյլ ճիւղ—
 Պիղծ ոտքերիդ տակ քծնե՞մ ու սողամ.
 Բռնի ուժիցդ սարսեմ ու դողամ,
 Եւ կամ շնորհիդ մեղք փշրանքներով
 Վշտերս մեղմե՞մ, բաւական մնամ:
 Ո՛չ: Ես ըմբոստ եմ, անդուսպ ու հպարտ:
 Ես չեմ աղերսում, այլ պահանջում եմ—
 Յետ տո՛ւր իմ զրկանք, իմ թանգ կորուստներ,
 Իմ անկախ օրեր, արիւնոտ դոհեր:
 Կամ ողջ—բոլորը, կամ ոչինչ երբէք:
 Ես չեմ այլ ևս ստրուկ վշտաբեկ:
 Ես նոր արթնացած կեանքն եմ քաշարի,
 Հսկայ տիտանն եմ—ահեղ, վիթխարի.
 Իմ յաղթ ընթացքին ո՞վ չի խոնարհի,
 Անիւններիս տակ ջախջախւած կընկնի:

Լսո՞ւմ ես դետի այն կողմը—զիւղում,
 Նիրհող դաշտերի լուսթեան միջին,
 Հնչում է թաղման մի խուլ ղողանջին:
 Ահեղ, չափաւոր զանգի հարւածներ
 Խեղդում են հեռում, ուր երեկոյեան
 Վառ ճանանչները փայլում են, վառում:
 Լսո՞ւմ ես ծայր թաղման երգերի.
 Դա համբերութեան, դործի առաքեալ—
 Մի ազնիւ մշակ է այնաեղ մարել...
 Երկաթ ընթացաւ նա դործի ուղիով.
 Երկաթ մայր-երկրին, խիստ վրդովմունքով:
 Զրում էր իրա արին-քրտինքով:
 Այրում էր նրան կէսօրն իր տապով,
 Քամին սառցնում իր պաղ պաղ շնչով,
 Ամպն էլ թաց անում իր չորդ անձրևով.
 Բուքն ու բորանը խրնիթն էր ծածկում
 Եւ աշխատանքով բուսցրած հունձն արտում,
 Կարկուտն էր ստէպ ծեծում, հարւածում:
 Իր հօրը հողով նա շատ համբերեց.
 Բազդի հեռ կուել, դեռ մանուկ—սովրեց:
 Դէհ այժմ հողում նա խաղաղ թաղւած,
 Թո՞ղ հանդիսան առնէ հողս ու վրդովից
 Այդ համբերութեան և աշխատանքի
 Մեծ առաքեալը մեր հայրենիքի:

Քեզ խաչ հանեցին՝ որպէս սաութիւն
 Նշաւակութեան սիւնին զամեցին:
 Քեզ անարգեցին զարշ դահիճները,
 Կախաղաններում անխիղճ խեղդեցին:
 Մորթի քերթեցին սուր ու մկրասով.
 Զախւած դիակը փողոց նետեցին.
 Քեզ ենթարկեցին խուժանի ծաղրին,
 Սալպատակներն արնով ներկեցին:
 Քեզ կաշկանդեցին մռայլ բանտերում,
 Խոր, մութ շախտերում անդարձ թաղեցին:
 Սովի մատնեցին անյոյս վայրերում,
 Կորստեան աքսոր—Սիրի վարեցին:
 Ամեն տեղ դձու ես վիրաւոր, տանջւած,
 Համադարկերի առաջ լուռ կանգնած:
 Դու ես հալածւած... փշէ պսակում
 Արիւնոտ... ընկած բարրիկադներում...
 Եւ դու դեռ՝ որպէս անդսւսպ ոնրադործ,
 Շարունակում ես դատարաններում
 Մեղապարտների դերում երեւալ:
 Թուքն ու անէծքը ամբօխի խաւար
 Վճռել ես տանել անխռով... յամառ...

Մի՞թէ չեա լսում և դեռ չեա սոսկում—
 Բիւր նահատակներդ վրէժ են գոչում,
 Թարմ շիրիմները բողոք են ժայթքում:
 Փչի՛ր, հնչեցրո՛ւ փող անեղագոչ
 Լսեցրո՛ւ ծախդ ուժգու, մահադոչ.
 Քանդի՛ր, տապալի՛ր բանտ ու պալատներ,
 Վեհ անկախութեան եղի՛ր լուսաբեր:
 Զարկ քարացած կարծր կուրծքերին,
 Բաղխի՛ր, խորատկի՛ր ապառաժ սրտեր,
 Եւ ստրկութեան փշրի՛ր շղթաներ:

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ի Դ Ի Ի Լ

(Պ. Եա.)

Այն կեանքս ամբողջ՝ անցնում է մեռած...
 Տարւելով կեանքի սղմուտ հոսանքից,
 Յերեկ ու գիշեր կռիւ եմ մղում,
 Ինքս ինձ համար դարձել եմ աշխատ—
 Եւ բանտ և դահլիճ և խիստ դատաւոր:
 Տանջող երազներն— արթուն թէ քնած—
 Չեն տալի անձիս ցանկալի հանգիստ.
 Ահա՛ տեսնում եմ քաջերին ընկած
 Ընդարձակ դաշտում, ահեղ մարտից յետ:
 Եւ գիշերը լռիկ՝ վշտերով խոցւած,
 Երկրի վրայով սահում է անդարձ
 Դէպի երկնային անսահմանութիւն:
 Ամպերի ետքից նայում է լուսին:
 Վայրի սարսափը—մահւան դալկութիւն...
 Վառ զրոշմել է նրա երեսին:
 Խաղաղ նիրհում են վեհ մեռածները—
 Դէմքերն դէպ երկինք, դանդերն ջախջախւած,
 Դիերն արիւնոտ և արդէն կապտած:

Նրանց աչքերը նայում են սառած—
 Դիտում են անշարժ, անթարթ, սևեռած:
 Իսկ ես էլ՝ որպէս մի դժգոյն սուներ,
 Որպէս խօլային համր ուրւական,
 Շրջում եմ այդ լուռ սոսկումի դաշտեր:
 Զգիտեմ, ի՞նչու—ես մեռածներին
 Հաշւում եմ մէկ-մէկ, նայում դէմքերին...
 —Ինչ սիրուն դէմքեր: Բոլորն եղբայրներ,
 Սերտ բարեկամներ: Բոլորը ծանօթ
 Մտերիմների թանգ դիմազօծեր:
 Եւ նրանք բոլորն ընկան անվեհեր,
 Որպէս վայել է այն խիզախներին,
 Որոնց մէջ չկայ ստոր, քարշ մտքեր:
 Նրանց անկաշառ միակ ըղծանքն էր,
 Նրանց գեթ միակ վեհ ցանկութիւնն էր—
 Սիրոյ արեւին, սուրբ ազատութեան
 Փռթով տեղի տար կռակի բռնութիւն:
 Եւ կարծես՝ որպէս դժգոյն մի սուներ,
 Խուլ գիշերային որպէս ուրւական,
 Շրջում եմ ես այդ տխրամած դաշտեր...
 Ո՛հ, լացի՛ր իմ երգ: Բոլորն եղբայր են,
 Սերտ բարեկամներ: Բոլորը ծանօթ
 Մտերիմների թանգ դիմազօծեր:

Վշտից խենթացած՝ ողբով բարձրաձայն
 Ուղղում եմ ընկնել սառ գետնի վրա—

Նրան յանձնելու կատաղի զայրույթս
 Եւ անել վիշտս և անհուն սէրս:
 Եւ երբ կորացած ուղղում եմ գրկել
 Տառապածներին—յանկարծ... թի՛ սաշտափ,
 Նրանց անզգայ դէմքին մահացած,
 Որպէս խուլ գիշեր... սև մութը պատեց
 Եւ նրանց անշարժ շրթունքներ լռած
 Ո՛հ գալարւեցան սոսկալի ծաղրից...
 Ինձ սարսուռ տիրեց, զգացի կարծես
 Զարագոյժ շշուկ, խիստ յանդիմանանք—
 «Ո՛ւր էիր, երբ մենք արշաւում էինք
 Դէպի ահեղ մարտ—պատրաստ յաղթելու,
 Եւ կամ խիստ յօժար սրտով մեռնելու:
 Ինչո՞ւ չէ ընկած քո յօշոտած դին
 Մեզ հետ—քո մեռած եղբարցդ կողքին:
 Ինչո՞ւ որպէս դող, մենակ գիշերով
 Մեզ այցելում ես քո դգւանքներով:
 Անվերջ զայրույթիցդ մեզ ի՞նչ շահ, փրկանք.
 Բո՛ւ անել վշտից մեզ ի՞նչ սփոփանք:
 Թախծալի երգեր շեշտ երգել զիտես,
 Բայց ազնիւ մահից թի՛... դու սոսկում ես:
 Հեռացի՛ր, զնա՛, զգլւելի են մեզ
 Բո՛ւ փոքրողի արդարացումներ:
 Ո՛ւր էիր, երբ մենք դէպի կուսմարտ
 Սլանում էինք առանց սարսելու—
 Պատւի ու պարտքի կոչին միշտ հլու:

Դու մեզ քնկեր չես, զնա՛, հեռացիր.
 Քեզ չենք ճանաչում, դէ՛հ զնա՛, դարձի՛ր...»
 Եւ ես սլացայ հեռո՛ւն անսահման...
 Սահում էր մեղմով մռայլոտ լուսին,
 Վայրի սարսափը—մահու զալկութիւն
 Վառ դրոշմել էր նրա երեսին:
 Սեղմելով ձեռներս անդօր դառնութեամբ,
 Ես նայում էի երկնակամարին
 Կարծես համոզւած օգնութեան կոչին
 Զայնակցող երկինք կմեղմէ վիշտս,
 Կհանդստացնէ ինձ այրող դարգս:
 Բայց նա անտարբեր կապտին էր տալիս,
 Նա սառնասիրտ էր դէպ սուսն, արդարը
 Դէպ այն բոլորը, ինչոր հրճում է,
 Տիրում բռնանում և ինչոր ուժգին
 Ահեղ փոթորկից թեքում է, սարսում:
 Աղերս ու անէծք նրան չէր շարժում:
 Ես փախչում էի... Եւ թւում էր ինձ—
 Թշնամին անյայտ մահւան դաշտի մէջ
 Քալլ առ քալլ արագ հետևում էր ինձ:
 Նրա նախատինք, բարձր աղաղակ,
 Որպէս սուր դանակ, վերք վերքի ետքից,
 Առանց խղճալու, հասցնում էր ինձ.
 Եւ դուր՝ զթութիւն էի աղերսում:
 Այսպէս ողջ կեանքս անցնում է մեռած.
 Տարւելով կեանքի տղմուտ հոսանքից,

Յերեկ ու զիշեր կռիւ եմ մղում.
 Ինքս ինձ համար դարձել եմ ալժմ
 Եւ բանտ և՛ դահիճ և՛ խիստ դատաւոր,

Մահաւան թափօրներ, շղթայի ոռնոց,
Գարշ զահիճների լալիրշ քրքռոց.
Սև կախաղաններ, նորաշէն բանտեր—
Ահա՛ կաղանդիդ օրւայ ընծաներ:

Ն Ո Ր — Տ Ա Ր Ի

(1907)

Այս սև օրերին էլ ի՞նչ «նոր-տարի...»
Քեզ ի՞նչ «նոր-տարի», խնդուլթիւն, բերկրանք,
Երբ սոսկ արիւնն է տօնիդ զարդարանք,
Եւ ուրախ երգիդ—լաց ու աշխարանք:
Էլ ի՞նչ «նոր-բարի», երբ ազատ երգին
Հրացաններն են արծաղանք ապի:
Երբ ազատ խօսքին դրւած է փականք,
Վէհ մարտիկների սև բաղդն է կապանք:
Քեզ ի՞նչ «նոր տարի» — ամենքն են լալիս,
Ուրախ օր չունենք, սարսափն է դալիս—
Մահն է ամեն տեղ ազատ սաւառնում,
Նոր բողբոջ կեանքը օր առաջ մեռնում:
Սուգ է ամեն տեղ. ծանր թախիժ-սուգ:
Դեռ չեն մամուռաւ թարմ շիրիմներդ
Դեռ չեն չարացել վերքեր արիւնոս:
Դեռ արիւն-ուղին դէպ տանջարաններ
Տանում է անդարձ բիւր անմեղ զոհեր:
Քեզ ի՞նչ «նոր տարի» պալատն է հրնւում.
Լռիւր, պապանձլիւր, երբ ապարանքում
Կարծիւր զահիճն է դեռ պարում, ցնծում:

Ընկածներին . . .	7
Անտառի կոչը . . .	8
Յառաջ—Նաղառնից . . .	10
Ամբոխին . . .	11
Կուռղներից—զոհաճներին . . .	13
Սթափւած բանտորը . . .	14
Բանտորի երգերից . . .	15
Մշակն արժանի է վարձի . . .	16
Լուծող զիակին . . .	17
Հերոսները չեն մեռնում. . .	18
Ծովի վրա . . .	19
Պատանուն . . .	20
Արծիւ . . .	21
Դարձեալ դարուն. . .	23
* * * . . .	24
Աստուած—Եւգ. Էկկից . . .	25
Աշնան օրերին . . .	28
Արթնացած կեանքը . . .	29
Թաղում—Նաղառնից . . .	30
Ճշմարտութիւն . . .	31
Կեանքի կոիւրդ—Պ. Եա-ից . . .	33
Նոր տարի . . .	36

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0323981

